

SURİYE'YE YÖNELİK YAPTIRIMLAR NEDEN KALDIRILMALI?

YÜCEL ACER

- ♦ Suriye'ye 2011'den beri hangi yaptırımlar uygulanmaktadır?
- ♦ Mevcut yaptırımlar Suriye'de yeniden inşa sürecini nasıl etkilemektedir?
- ♦ Yaptırımların kaldırılmasını gerekli kılan nedenler nelerdir?

GİRİŞ

Suriye'de 2011'de iç savaşın başlamasıyla birlikte Beşar Esed liderliğindeki Baas rejimini zayıflatarak ayırmaya; böylelikle sivilleri ve temel hakları korumaya dönük bazı yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Rejime yönelik yaptırımların zorunlu hale gelmesini sağlayacak bağlayıcı bir Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararı alınamamış ancak Avrupa Birliği'nin (AB) yanı sıra ABD, İngiltere ve Kanada gibi ülkeler Şam yönetimine karşı kendi yaptırım kararlarını alıp uygulamaya koymuştur.

Yakın zamanda Esed rejiminin çökmesiyle bu defa yaptırımların kaldırılmasına dönük güçlü bir beklenti ortaya çıkmıştır. Uzun çatışmalarla yıkıma uğramış ülkenin yeniden inşası bazı somut nedenlerle aciliyet göstermektedir. Bu bağlamda henüz kayda değer bir karşılık görmemiş bu taleplerin dayandığı somut nedenler üzerinde durulması ve yaptırımların kaldırılmasının gerekliliğinin ortaya koyulması önem arz etmektedir.

SURİYE'YE YÖNELİK YAPTIRIMLAR

AB Yaptırımları

Suriye'deki iç savaşın başlamasının ardından 2011-2012 arasında AB Konseyi, Suriye halkına yönelik yapılan baskılar ve insan hakları ihlalleri nedeniyle Suriye hü-

kümeti, Suriyeli yetkilileri ve onlara bağlı kişi, kurum ve iş adamlarına yönelik bazı yaptırımlar uygulanması kararını almıştır. Yaptırımlar kapsamında rejimle bağlantılı ve insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulan kişilere yönelik seyahat yasakları ve mal varlıklarının dondurulması gibi bireysel kısıtlayıcı tedbirler alınmıştır. Ayrıca Suriye'ye yönelik sektör odaklı yaptırımlar da uygulanmış, ham petrol ve petrol ürünlerinin ithalatı, hem askeri hem de sivil amaçlı kullanılabilen malların ve bazı iletişim ekipmanlarının Suriye'ye satışı kısıtlanmıştır. Bu yaptırımlar belirli altyapı projelerinin finanse edilmesini de kapsamaktadır.¹

AB, Suriye'ye uyguladığı yaptırım listesine yıllar içinde çeşitli kişi ve hükümet yetkililerini eklemeye yönelik ek kararlar da almıştır.² 2019'a gelindiğinde 72 şirket ve 270 kişiye seyahat yasağıyla mal varlıklarının dondurulması türünden yaptırımların uygulandığı görülmüştür.³ AB 24 Nisan 2023'te Suriye'de sivillere yönelik ihlallere karışmalarının yanı sıra uyuşturucu

1 "Council Regulation (EU) No 442/2011 of 9 May 2011 Concerning Restrictive Measures in View of the Situation in Syria", AB Konseyi, 9 Mayıs 2011, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011R0442>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2025).

2 Daha fazla detay için bkz. "Sanctions Map", AB, <https://www.sanctions-map.eu>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2025).

3 "AB, Suriye'ye Yönelik Yaptırımları Genişletti", Rasthaber, 4 Mart 2019, <https://rasthaber.com/tr/haber/bati-asya/ab-suriye-ye-yonelik-yaptirimlari-genisletti-59258>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk yüksek lisans, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecelerini almıştır. Halihazırda Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda Milletlerarası Hukuk profesörüdür. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapmış, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi'nde de dersler vermiştir. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur.

madde üretimi ve kaçakçılığıyla bağlantıları nedeniyle 20 kişi ve 8 kuruluşa yönelik yeni bir yaptırım paketini onaylamıştır.⁴ Kasım 2024'te ise AB Konseyi devam eden baskılar ve insan hakları ihlalleri nedeniyle 3 kişiyi daha yaptırım listesine eklemiştir. Bu kişiler arasında iç ticaret ve tüketiciyi koruma bakanı olarak atanan Louai Emad Din Munajjid, yeniden petrol ve doğal kaynaklar bakanı olarak atanan Firas Hassan Qaddour ve Devlet Bakanı Ahmed Mohammad Boustaji de bulunmaktadır.⁵ Nihayetinde Beşar Esed de dahil olmak üzere 287 Suriyeli yetkili⁶ yaptırım listesinde yer almıştır. Bu kişilere yönelik yurt dışına çıkış yasağı ve banka hesaplarının dondurulması tedbirleri ön plana çıkmaktadır.⁷

Suriye rejiminin baskı amacıyla kullandığı ürünlere yönelik kısıtlamalar ve Suriye'den askeri malzeme temini ve tedarikini engelleyen yaptırımlar da uygulanmaktadır. İnterneti kısıtlayan, engelleyen veya erişimi sınırlayan tüm teknolojik ürün ve malzemelerin ithalatı ya da Suriye'den temin edilmesi de yasaklanmıştır.⁸

Suriye menşeli petrolün üye ülkelere girişi de tamamen yasaklanmıştır. Bu yasak petrolün doğrudan Suriye'den tedarik edilmesinin yanı sıra başka bir ülke üzerinden gelmesi durumunda da geçerlidir. Ayrıca

petrol endüstrisinde kullanılabilecek birtakım ürünlerin ticareti de yasaklanmıştır.⁹

AB Konseyi, Baas rejimi üzerinde baskı oluşturmayı ve Suriye'de bir değişim sağlamayı amaçlayan bu yaptırımları 28 Mayıs 2024'te aldığı bir kararla¹⁰ 1 Haziran 2025'e uzatmıştır.¹¹ Her yıl yenilenen yaptırımlar yeni bir karar alınmazsa 1 Haziran 2025'te sona erecektir.

Ancak şu aşamada AB'nin belirtilen yaptırımlarını kaldırıp kaldırmayacağı tartışılan bir mesele haline gelmiştir.¹² Henüz net bir tutum belirleyemeyen AB başkentleri yeni Şam yönetiminden ülkedeki Tahran ve Moskova nüfuzlarını sona erdirmesini beklediklerini ifade etmektedir.

AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen de 19 Aralık 2024'te Avrupa Parlamentosundaki konuşmasında Suriye'de yeni liderliğin attığı ilk adımlardan bazılarını cesaret verici olarak nitelendirmiştir.¹³ Öte yandan AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Kaja Kallas, Türkiye'ye resmi ziyaretinde Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ile bir görüşme gerçekleştirmiş, görüşme sırasında ele alınan konular arasında AB'nin Suriye'ye yönelik uyguladığı yaptırımlar da yer almıştır. Kallas'a göre AB yaptırımlarının kaldırılması Suriye'deki yeni hükümetin politika ve tutumlarına bağlıdır. Kallas, bu noktaya dikkat çekerken AB ve Türkiye'nin Suriye konusundaki endişelerini ve DEAŞ ile mücadeledeki hassasiyetlerini vurgulamış ve Suriye'nin kuzeyinde atılacak adımların ve yapılacak giri-

4 "Document 32023D0847", AB Konseyi, 24 Nisan 2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023D0847>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

5 "Syria: Council Adds Three Individuals to Sanctions List for Continued Repression and Human Rights Violations", AB Konseyi, 25 Kasım 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/25/syria-council-adds-three-individuals-to-sanctions-list-for-continued-repression-and-human-rights-violations/>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2025).

6 "Syria: Council Renews Restrictive Measures and Extends Humanitarian Exemption for Another Year", AB Konseyi, 28 Mayıs 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/28/syria-council-renews-restrictive-measures-and-extends-humanitarian-exemption-for-another-year>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2025).

7 "European Sanctions and Backdoor Policies for War Criminals in Syria", Euro-Med Monitor, 16 Şubat 2022, <https://web.archive.org/web/20220216072642/https://euromedmonitor.org/en/article/4913>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

8 "A Brief Overview of Some Sanctions Regimes Imposed on Syria", Syrian Legal Development Programme, 19 Mart 2020, s. 12-13, https://c5a8d841-f233-4eb1-b756-6b4df54e9f1d.filesusr.com/ugd/92fa9e_ab-b05a45676a478aaf67bf9742b84bbb.pdf, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

9 "A Brief Overview of Some Sanctions Regimes Imposed on Syria", s. 13-14.

10 "Notice for the Attention of Persons and Entities Subject to the Restrictive Measures Provided for in Council Decision 2013/255/CFSP and in Council Regulation (EU) No 36/2012 Concerning Restrictive Measures in View of the Situation in Syria", EUR-Lex, 28 Mayıs 2024, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52024XG03499&qid=1736841456272>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

11 "Syria: Council Renews Restrictive Measures and Extends Humanitarian Exemption for Another Year".

12 Dilara Zengin Okay ve Ata Ufuk Şeker, "Suriye Ekonomisi Yaptırımların Yükü Altında", Anadolu Ajansı, 23 Aralık 2024.

13 "Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary in Preparation of the European Council Meeting of 19 Aralık 2024", Avrupa Komisyonu, 19 Aralık 2024, https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/pl/speech_24_6521, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

GÖRSEL 1 . SURİYE'DE İÇ SAVAŞIN MEYDANA GETİRDİĞİ TAHRİBAT

Kaynak: Natacha Danon, “As Syria Embarks on Fragile Transition, Sanctions Stand in the Way”, Syria Direct, 15 Ocak 2025, <https://syriadirect.org/syria-embarks-on-fragile-transition-sanctions-stand-in-the-way>, (Erişim tarihi: 18 Aralık 2025).

şimlerin büyük bir dikkatle planlanması ve uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴

Kaja Kallas, Türkiye’ye gelmeden bir gün önce Suriye’ye yönelik yaptırımlar hakkında açıklamalarda bulunmuş, Suriye’nin yeni söylemlerinin şu ana kadar olumlu yönde olduğunu belirtirken bu söylemleri destekleyen somut davranışlar görmek istediklerinin altını çizmiştir. Suriye’de herhangi bir radikalleşme hareketi görmek istemediklerini vurgulayan Kallas, Şam yönetiminin kapsayıcı bir yapıya sahip olmasını bekle-

diklerini dile getirmiştir. Bu doğrultuda olumlu adımların atılması durumunda yaptırımların hafifletilmesi konusunu değerlendirebileceklerini ifade etmiş ancak yanlış adımların atılması halinde ise yeni yaptırımlar uygulayabileceklerini de belirtmiştir.¹⁵

Kanada Yaptırımları

Kanada hükümeti Mayıs 2011’de Özel Ekonomik Tedbirler Kanunu temelinde Suriye rejimi yetkililerine yaptırım uygulayacağını açıklamıştır.¹⁶ Ağustos 2011’de Suriye rejimine bağlı bazı kişi ve kuruluşların

14 “Visit to Türkiye by EU High Representative and Commission Vice-President Kaja Kallas”, AB Türkiye Delegasyonu, 26 Ocak 2025, https://www.eeas.europa.eu/delegations/turkiye/visit-turkiye-eu-high-representative-and-commission-vice-president-kaja-kallas_en?s=230, (Erişim tarihi: 11 Şubat 2025); Merve Berker, “EU Foreign Policy Chief Stresses Stronger Cooperation with Türkiye”, Anadolu Ajansı, 24 Ocak 2025; T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Bakanımız Hakan Fidan’ın AB Dış İlişkiler Başkan Yardımcısı Kaja Kallas ile Ortak Basın Toplantısı”, YouTube, 24 Ocak 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=2fdxsgNYCU&t=415s>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

15 Nazlı Yüzbaşıoğlu, “AB Yüksek Temsilcisi Kallas, Türkiye Ziyaretinden Önce Güncel Gelişmeleri AA’ya Değerlendirdi”, Anadolu Ajansı, 23 Ocak 2025; “Visit to Türkiye by EU High Representative and Commission Vice-President Kaja Kallas”.

16 “Canadian Sanctions Related to Syria”, Kanada Hükümeti, 21 Ağustos 2023, https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-reactions-internationales/sanctions/syria-syrie.aspx?lang=eng, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2025).

varlıklarının dondurulmasıyla ilgili yeni yaptırımlar getirmiştir. Ekim 2011’de bu yaptırımları genişleterek Suriye petrol ürünlerinin ithalatını yasaklamış ve bu sektöre yeni yatırımlar yapılmasını engellemiştir.

Kanada Aralık 2011’de gıda tüketim malzemeleri hariç Suriye’den gelen tüm malların ithalatını yasaklayan yaptırımın kapsamını genişletmiştir. Ocak 2012’de Suriye rejimine bağlı yeni bazı kişi ve kuruluşların varlıklarını dondurmıştır. Mart 2012’de petrol sektörünü hedef alan yaptırımları genişleterek Suriye’den yapılan tüm mal ve hizmet ithalat ve ihracatını yasaklamakla birlikte mal varlıkları dondurulan kişi ve kuruluşların listesini de genişletmiştir.

Kanada hükümeti Temmuz 2012’de halka yönelik baskı uygulamalarında ve kimyasal ve biyolojik silah üretiminde kullanılabilecek bazı malların ihracat, satış, tedarik ve sevkiyatını yasaklamıştır. Yeni tedbirler Esed rejimiyle bağlantılı iki kuruluşun varlıklarının dondurulması ve bu kuruluşlarla ticaretin yasaklanmasını da içermektedir. Ağustos ve Kasım 2012’de ve Nisan 2017’de alınan bazı kararlarla yeni kişi ve kuruluşların varlıkları dondurulmuştur.

İngiltere Yaptırımları

İngiltere’nin Suriye yaptırım rejimi, AB’den çıkışına dair çıkarılan 2019 Yönetmeliği’nin 31 Aralık 2020’de yürürlüğe girmesiyle bu yönetmeliğe göre devam ettirilmiştir.¹⁷ 2020’de yönetmelikte bazı değişiklikler yapılmıştır.¹⁸ Bu yönetmelikler esasen aynı etkiyle ilgili mevcut AB mevzuatı ve ilgili İngiltere yönetmeliklerinin yerini almıştır.

Belirtilen amaçlara ulaşmak için yönetmelikler bir dizi yasak ve gereklilik getirmektedir. Bunları uygulamak için yönetmelikler, Cezalar Yasası’nın 18. maddesi uyarınca cezai suçlara yönelik ilgili raporda ayrıntılı olarak belirtilen cezaları ve suçları belirlemektedir. Yönetmelikler tarafından getirilen yasaklar ve gereklilik-

ler Birleşik Krallık (BK) sınırları içinde (Kuzey İrlanda dahil) ve dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar tüm “BK kişileri”nin davranışlarıyla ilgili olarak geçerlidir. BK kişileri, İngiliz vatandaşlarını ve BK’nin herhangi bir yerindeki yasalara göre kurulmuş veya oluşturulmuş tüm kuruluşları içerir. Buna göre yönetmeliklerin getirdiği yasaklar ve gereklilikler hem BK’nin herhangi bir yerinde kurulmuş tüm şirketler hem de deniz aşırı faaliyet gösteren BK şirketlerinin şubeleri için geçerlidir.¹⁹ Dolayısıyla bu rejim kapsamında belirlenen kişiler İngiltere yaptırım listesine dahil edilmiştir. İngiltere’nin yaptırım rejimi finansal yaptırımları, malların ihracatı ve yan hizmetlerin sağlanmasıyla ilgili ihracat kontrolleri ve ticaret yaptırımlarını, mesleki ve ticari hizmetler ve diğer bağımsız hizmetlerin sağlanmasıyla ilgili ticaret yaptırımlarını, ithalat kontrollerini ve ulaştırma yaptırımlarını içermektedir.²⁰

Yaptırımlara dair yönetmelikler Suriye rejimini Suriye’deki sivil halkı baskı altına alan eylemler, politikalar veya faaliyetlerden kaçınmaya ve Suriye’deki çatışmaya barışçıl bir çözüm getirmek için siyasi bir çözüme katılmaya teşvik etmek amacıyla yaptırımların getirildiğini vurgulamaktadır.²¹

ABD Yaptırımları

1979’da Suriye’yi “teröre destek veren devletler” listesine alan ABD bu ülkeye karşı yaptırımlar uygulamaya başlamış ve pek çok ticari faaliyeti kısıtlamıştır. Suriye’de iç savaşın patlak vermesiyle Washington, Esed’in istifa etmesi ya da iktidar değişimine önderlik etmesi gerektiğini belirtilerek yaptırımlarını artırmıştır. Bu bağlamda ilk etapta Amerikan şirketlerinin Suriye ile iş yapması engellenirken Esed ve belirlenmiş Suriyeli yetkililerin mal varlıkları dondurulmuştur.

17 “The Syria (Sanctions) (EU Exit) Regulations 2019”, BK Mevzuatı, <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2019/792/contents/made>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

18 “The Sanctions (EU Exit) (Miscellaneous Amendments) (No. 2) Regulations 2020”, BK Mevzuatı, (2020), <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2020/590/contents/made>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

19 “The Sanctions (EU Exit) (Miscellaneous Amendments) (No. 4) Regulations 2020”, BK Mevzuatı, (2020), <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2020/951/contents/made>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

20 “Syria Sanctions: Guidance”, BK Hükümeti, 23 Ocak 2025, <https://www.gov.uk/government/publications/syria-sanctions-guidance/syria-sanctions-guidance>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

21 “UK Sanctions Relating to Syria”, BK Hükümeti, 8 Nisan 2019, <https://www.gov.uk/government/collections/uk-sanctions-on-syria>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

ABD'de yeniden başkan seçilen Donald Trump ilk başkanlık döneminde "Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası" (Caesar Syria Civilian Protection Act) ile yaptırımları daha da genişletmiştir.²² Esed rejiminin finansman kabiliyetini engelleme amacıyla uygulanan yaptırımların hedefinde Suriye Merkez Bankası da yer almıştır. Bu yaptırımlarla Esed rejimine daha fazla yüklenilmesi ve dünya sisteminden dışlanması amaçlanmıştır. Esed'in hapishanelerindeki işkenceleri belgelediği binlerce fotoğrafı dünyayla cesurca paylaşan Suriyeli fotoğrafçının adını taşıyan Sezar Yasası, Washington'a rejimin vahşetlerinin hesabını sormanın etkili bir yolunu sağlamaktadır. Sezar Yasası kapsamındaki yaptırımlar Esed rejiminin askeri faaliyetlerinin yanı sıra havacılık ve petrol-gaz üretim endüstrilerini destekleyen mal, hizmet veya teknolojilerin edinilmesini kolaylaştıran yabancı kişileri de hedef almaktadır. Bu da söz konusu yaptırımların etkisinin katlanmasına yol açmaktadır.

Nisan 2011'de insan hakları ihlallerinden sorumlu Suriyeli yetkililer ve diğer kişilerin mal varlıkları 13572 sayılı başkanlık kararnamesiyle dondurulmuştur.²³ Mayıs 2011'de artan insan hakları ihlalleri nedeniyle Esed de dahil olmak üzere bazı Suriyeli yetkililerin mal varlıkları dondurulmuştur. Amerikan başkanı Ağustos 2011'de Suriye hükümetine yönelik ek yaptırımlar getiren bir kararname yayımlamıştır. Bu kararnameyle Suriye hükümetine ait varlıklar dondurulmuş, yaptırım listesine ek tedbirlerin alınması için yetki verilmiş, Suriye menşeli petrol ve petrol ürünlerinin ithalatı engellenmiş, Amerikan vatandaşlarının Suriye'ye yatırım yapması, hizmet ihracatı veya satışı, Suriye petrol ve petrol ürünleri ticaretine dahil olması yasaklanmıştır.

Nisan 2012'de yayımlanan başkanlık kararnamesi Suriye'deki insan hakları ihlalleri nedeniyle özellikle İranlı ve Suriyeli kişi ve kurumlara yönelik ek yaptırımları düzenlemiştir. Mayıs 2012'deki başkanlık kararnamesi ise Suriye ve İran'a yönelik yaptırımlardan kaçın-

ma amacıyla faaliyet gösteren yabancı kişi ve kurumlara yaptırım uygulamamayı yetkilendirmiştir.

ABD'nin Suriye'ye yönelik uyguladığı güncel yaptırımlar ise ilk kez 2019'da yayımlanan 13894 sayılı başkanlık emri kapsamında düzenlenmiş; silah ambargosu, varlık dondurma ve seyahat yasaklarını içeren bir dizi yaptırım listelenmiştir. Özellikle inşaat ve enerji sektörlerine uygulanan yaptırımlar rejimin ekonomik olarak ayakta kalmasını daha da zorlaştırmayı amaçlamıştır.²⁴

Bugün ABD'nin Suriye'ye uyguladığı yaptırımlar dünyanın en kapsamlı ekonomik kısıtlamaları arasında bulunmaktadır. Bu kısıtlamaların temel unsurlarını ise mal varlığı dondurmaları, sektör hedefli yaptırımlar, yabancı kişi ve kuruluşlara yaptırımlar oluşturmaktadır. Ayrıca rejimin gelir kaynaklarının kesilmesi amacıyla enerji, inşaat ve bankacılık sektörlerine yönelik yaptırımlar, Sezar Yasası kapsamında yabancı bireyler ve şirketlere yönelik yaptırımlar da bunların arasında yer almaktadır.²⁵

ABD 12 Ekim 2024'te yaptırımların bir yıllığına daha uzatılması kararını açıklamıştır. Geçtiğimiz Aralık'ta ise rejim karşıtı güçlerin Esed'i devirmesinin ardından insani yardımların kolaylaştırılması amacıyla Suriye'deki geçiş hükümetine yönelik bazı kısıtlamaları gevşettiğini açıklamakla yetinmiştir.²⁶

Çok yakın zamanda ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi (OFAC) 8 Aralık 2024'ten sonra Suriye'deki faaliyetler ve işlemler için yetkilendirmeleri genişletmek amacıyla Suriye Genel Lisansı (GL) 24'ü yayımlamıştır. Bu düzenlemenin ABD'nin yaptırımlarının kamu hizmetleri veya insani yardım sağlanması da dahil olmak üzere temel insan ihtiyaçları karşılama faaliyetlerini engellememesini sağlama amacına yönelik olduğu belirtilmektedir.²⁷

24 "Syria Sanctions".

25 "Caesar Syria Civilian Protection Act", ABD Dışişleri Bakanlığı, <https://2017-2021.state.gov/caesar-syria-civilian-protection-act>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

26 "US Relaxes Syria Restrictions But Keeps Sanctions Intact", *Daily Sabah*, 6 Şubat 2025.

27 "U.S. Treasury Issues Additional Sanctions Relief for Syrian People", ABD Hazine Bakanlığı, 6 Ocak 2025, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2770>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

22 "Caesar Syria Civilian Protection Act", ABD Dışişleri Bakanlığı, 17 Haziran 2020, <https://2017-2021.state.gov/caesar-syria-civilian-protection-act>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

23 "Syria Sanctions", ABD Dışişleri Bakanlığı, <https://www.state.gov/syria-sanctions>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

YAPTIRIMLARIN KALDIRILMASINA DAİR DEĞERLENDİRMELER

Yaptırımların Doğurduğu Etkiler

Bugüne kadar Suriye’ye uygulanan yaptırımlar ülkenin sosyal ve ekonomik hayatı üzerinde önemli oranda olumsuz etkiler oluşturmuştur. Avrupa Dış İlişkiler Konseyi uzmanı Barnes-Dacey, Merkez Bankası ve bankacılık sektörü üzerindeki yaptırımların finansal kanalları büyük ölçüde kısıtladığı, Suriye dışından ve içinden finansal katılımı büyük ölçüde sınırlandırdığı ve çok sınırlı iş yapılabilmesini ifade etmiştir. Barnes-Dacey yaptırımlar nedeniyle insani yardım kuruluşlarının Suriye’ye sınırlı düzeyde erişebildiklerini de vurgulamıştır.²⁸

Suriyeli ekonomist Karam Shaar “En güçlü etki özel sektör yatırımlarını sınırlamaktır” demiştir. Ayrıca bankacılık sektöründeki yaptırımlar nedeniyle yurt dışından gelen fon akışının sınırladığı ve ticareti “daha zor” hale getirdiğini de ifade etmiştir. ABD’nin yakın zamandaki yaptırım muafiyetinin ise –ticari olmayan banka transferleri hariç– her iki sektördeki yaptırımları kaldırmaya yetmediğini vurgulamıştır.²⁹

BM’nin 2024’teki bir araştırmasına³⁰ göre yaptırımlar doğrudan sağlık, eğitim, tarım, barınma, su ve sanitasyon sektörlerini hedef almasa da bu temel unsurlar üzerinde de dolaylı olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Yaptırımlar bu sektörlerin ihtiyaç duyduğu mal ve ekipmanı ithal etmeyi zorlaştırmakla birlikte sıklıkla kıtlıklara veya daha düşük kaliteli ve daha maliyetli ithalatlara yol açmıştır. Enerji sektöründeki yaptırımlar nedeniyle yakıt kıtlığı ise tüm hizmet sektörlerini etkilemiştir.

28 Melike Pala, “Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Uzmanı Barnes-Dacey’e Göre Suriye’de İstikrar için AB Yaptırımları Kaldırılmalı”, Anadolu Ajansı, 14 Ocak 2025.

29 Natacha Danon, “As Syria Embarks on Fragile Transition, Sanctions Stand in the Way”, Syria Direct, 18 Aralık 2024, <https://syriadirect.org/syria-embarks-on-fragile-transition-sanctions-stand-in-the-way>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

30 “ESCWA Report on Sanctions Unintended Effects on Population in the Syrian Arab Republic”, BM Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCWA), 12 Temmuz 2024, <https://www.unescwa.org/news/escwa-report-sanctions-unintended-effects-population-syrian-aran-republic>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

Yaptırımların Kaldırılmasının Doğurabileceği Etkiler

Yaptırımların hedefinin Esed ve rejimi olduğu vurgulanmıştı. Esed’in ülkeyi terk etmesi, Baas rejiminin yıkılması ve yerine katılımcı bir yönetim kurmayı vadeden geçici hükümetin kurulmasının yaptırımların gözden geçirilmesinin en temel unsurunu oluşturduğu söylenebilir. Yaptırımların kaldırılmasının geçici hükümetin yeni anayasa, serbest seçimler ve katılımcı bir Suriye yönetimi öngörülerini gerçekleştirmesine sağlayacağı önemli katkılar bulunmaktadır. Bu katkılar çeşitli unsurlar açısından kendini göstermektedir.

Öncelikle ülkede ihtiyaç duyulan insani yardımların ihtiyaç sahiplerine daha etkin ve yeterli düzeyde ulaşmasını sağlamaya katkı sağlayacaktır. Avrupa Dış İlişkiler Konseyi uzmanı Barnes-Dacey yaptırımların kaldırılmasının bu konudaki olumsuz seyri tamamıyla değiştirmekle birlikte Suriye’de hem Suriyeli diasporanın hem de insani yardım kuruluşlarının daha fazla faaliyet göstermelerini sağlayacağını vurgulamıştır. Ayrıca Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) gibi ülkelerden gelecek mali ve insani kalkınma yardımlarının gelişini ve ulaşımını kolaylaştıracağını da belirtmiştir.³¹

Önemli bir diğer husus da iç savaş esnasında ülkesinden ayrılmak mecburiyetinde kalan milyonlarca Suriyelinin makul bir süre içinde yaşadıkları yerlere dönmelerini sağlayabilmek için yaptırımların kaldırılmasının büyük katkı sağlayacak olmasıdır. Barnes-Dacey sahadaki ekonomik koşullarda bir iyileşme olmadan çok az Suriyelinin evine dönmek isteyeceğinin altını çizmiştir.³² Yaptırımlar yürürlükte kalırsa uluslararası yardım kuruluşları ve işletmeler yeniden yapılanma çalışmalarına katılmalarını engelleyen yasal ve finansal risklerle karşı karşıya olacaklar ve bu ise Suriye’nin toparlanmasını uzatacak ve göçün artmasına yol açarak bölgeyi daha da istikrarsız-

31 Pala, “Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Uzmanı Barnes-Dacey’e Göre Suriye’de İstikrar için AB Yaptırımları Kaldırılmalı”.

32 Pala, “Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Uzmanı Barnes-Dacey’e Göre Suriye’de İstikrar için AB Yaptırımları Kaldırılmalı”.

laştıracaktır.³³ Sığınmacılar kendilerini sıkışmış, evlerine dönemeyen veya ev sahibi ülkelerde kalamayan bir durumda bulabilirler ve bu da durumlarını daha da kötüleştirebilir.

Yaptırımlar Suriye'de yeni güvenlik ve sosyal krizlerin yaşanmasına da yol açabilecektir. Devam eden yaptırımlar ciddi ekonomik zorlukların sürmesi, yaygın istikrarsızlıkların doğması ve insani krizlerin yaşanmasına yol açabilecektir. Yaptırımların kaldırılmaması iç çatışmaların yeniden alevlenmesi riskini artacak ve bu da potansiyel olarak yabancı müdahaleye ve güç boşluğunu doldurmak için aşırılıkçı ve ayrılıkçı gündemler adına bireylerin kullanılmasına olanak tanıyacaktır. Bu, Suriye'nin toparlanmasını uzatacak ve göçün artmasına yol açarak bölgeyi daha da istikrarsızlaştıracaktır. Yaptırımların devam etmesi Suriye ekonomisinin belli oranda da olsa izole olması, toparlanma ve kalkınmanın zayıflaması, yolsuzluk, karaborsa ve artan enflasyonu teşvik ederek daha fazla vatandaşın yoksulluk sınırının altında kalmasına da yol açabilecektir.³⁴

Yaptırımların sürdürülmesi eski rejimin Lübnan ve Ürdün sınırları boyunca uyuşturucu kaçakçılığı ağlarının yeniden canlanmasını kolaylaştıracak, güvenlik dinamiklerini karmaşıklatacaktır ve İran ve Hizbullah'ın bu ağları kendi amaçları için kullanmasını da sağlayacaktır. Ayrıca devam eden ekonomik zorluklar bireyleri aşırılıkçı gruplara yönlendirebilir, temel hizmetleri sağlayamayan bir devlete alternatif sunabilir ve böylece bölgesel istikrarsızlığı artırabilir.³⁵

Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Bağımsız Suriye Araştırma Komisyonu Başkanı Sergio Pinheiro, Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımların askıya alınması gerektiğini belirterek bu yaptırımların ülkenin yeniden inşasına katkı sağlamadığını dile getirmiştir. Pinheiro bazı devletler tarafından tanımlanan bu ekonomik yaptırımların askıya alınmasının çok önemli olduğunu zira bunların yönetici sınıf, hükümet veya seçkinlere değil

Suriye halkına zarar verdiğini vurgulamıştır. Suriye'deki ekonomik ve sosyal durumu "korkunç" ve "çok kötü bir durum" olarak tanımlayan Pinheiro yaptırımların ülkenin yeniden inşasına "iyi bir katkı" olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda ülkenin yeniden yapılanması için uluslararası iş birliğinin gerekli olduğunun da altını çizmiştir.³⁶

TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Resmi beyanlar Türkiye'nin önceliğinin Suriye'nin terörü barındıran ve teröre geçit veren bir ülke olmaktan çıkarılmasının sağlanması olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda ülkenin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığı korunarak bir an önce olumsuzlukların giderilmesi, güçlü ve demokratik bir Suriye'nin kurulması hedeflenmektedir.

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Kaja Kallas ile görüşmesinin ardından düzenlediği basın toplantısında Türkiye'nin DEAŞ ve PKK/PYD gibi terör örgütleriyle mücadele konusundaki kararlı tutumunu vurgulamış, Suriye'deki bu tür örgütleriyle mücadele etmenin öncelikli olarak Suriye hükümetinin sorumluluğunda olduğunu ifade etmiş ve bu konuda her türlü desteği sağlamaya hazır olduklarını belirtmiştir. Ayrıca tüm Avrupalı müttefiklerden de bu konuda aynı şekilde destek vermelerini ve terör örgütlerine sağlanan desteklerin ise sonlandırmasını beklediğini ifade etmiştir.³⁷

TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş da Kallas'ı Mecliste kabul etmiş ve bu görüşmede ele alınan konular arasında Suriye ve bu ülkeye yönelik yaptırımlar yer almıştır. Meclis Başkanı Kurtulmuş, Suriye'de tüm kesimleri kapsayacak şekilde siyasi bir yönetim oluşturulmasının Ankara'nın önceliği olduğuna vurgu yapıp

33 Muhammet İkbal Arslan, "It is 'Very Important' to Suspend Economic Sanctions on Syria: UN Commission Head", Anadolu Ajansı, 10 Ocak 2025.

34 Ali Bakır, "Why the US and Europe Must Lift Sanctions on Syria", Anadolu Ajansı, 16 Ocak 2025.

35 Bakır, "Why the US and Europe Must Lift Sanctions on Syria".

36 Arslan, "It is 'Very Important' to Suspend Economic Sanctions on Syria: UN Commission Head"; Muhammet İkbal Arslan, "BM Suriye Araştırma Komisyonuna Göre Suriye'ye Yönelik Ekonomik Yaptırımlar Askıya Alınmalı", Anadolu Ajansı, 10 Ocak 2025.

37 "Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Kaja Kallas ile Ortak Basın Toplantısı", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 24 Ocak 2025, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-kaja-kallas-ile-ortak-basin-toplantisi-24-01-2025.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

rak Türkiye'nin bu süreçte "demokratik rehberlik" rolü üstleneceğini belirtmiştir. Suriye'de federasyon veya bölünme durumunun kabul edilemez olduğunu belirten Kurtulmuş, DEAŞ ve PKK/PYD gibi terör örgütlerinin varlığının yalnızca Türkiye için değil tüm bölge halkları için tehdit oluşturduğuna dikkat çekmiştir.³⁸

Bütün bunların olabilmesi için şüphesiz ki güçlü ve demokratik bir Suriye'ye ihtiyaç vardır. Dışişleri Bakanı Fidan, Suriye'nin güvenli, istikrarlı ve müreffeh bir ülkeye dönüşebilmesi için ortak çalışılması gerektiği, Suriye'de ekonomik istikrarın tesisi ve yeniden imarının bölgenin istikrarına önemli katkı sağlayacağı ve milyonlarca Suriyelinin ülkelerine geri dönmesini mümkün kılacağını belirterek Suriye'ye uygulanmakta olan yaptırımların kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır.³⁹

Bu doğrultuda Türkiye, ABD'nin 12 Ekim 2024'te yaptırımların bir yıllığına daha uzatılması kararına resmen tepki göstermiştir. Bu tür ön yargılı tasarrufların tekrarı yerine Suriye'nin toprak bütünlüğü ve siyasi birliğini önceleyen politikalarının desteklenmesinin bölgesel istikrara katkı sağlayacağını belirtmiştir.⁴⁰

SONUÇ

Yıllarca süren çatışmalarla daha da kötüleşen Suriye'deki ekonomik koşullar yaygın yoksulluk, gıda güvensizliği ve güvenlik sorunlarının derinleşmesine yol açmış durumdadır. Önceki rejime insan hakları reformlarını hayata geçirmesi ve halka baskıyı hafifletmesi için baskı kurmayı amaçlayan bu yaptırımlar aynı zamanda Suriyelilerin yaşamları üzerinde de derin olumsuz etkiler oluşturmuş, acılarını ve umutsuzluklarını derinleştirmiştir. Özellikle ABD ve AB, yaptırımlarını kaldırarak

Suriye'nin yeniden inşasını desteklemiş ve daha istikrarlı bir bölgenin önünü açmış olacaktırlar.

ABD'nin 6 Ocak 2025'te yayımladığı Suriye GL 24 "Rusya ve İran'ın desteklediği Beşar Esed'in acımasız ve baskıcı yönetiminin sona ermesi Suriye ve halkı için yeniden inşa için eşsiz bir fırsat sunuyor" dese de muafiyetlerin çok kısıtlı kaldığı ve sadece altı aylığına olduğu belirtilmelidir. Bu düzenlemenin Amerikan hükümetinin sahada gelişen durumu izlemeye devam etmesi nedeniyle altı aylığına yayımlandığı ifade edilmektedir.⁴¹

Bu bağlamda yaptırımların kaldırılması temel malların (gıda, ilaç ve yeniden inşa malzemeleri) ithalatını kolaylaştıracak, böylece sivilin acısını hafifletecek ve durumu istikrara kavuşturmaya yardımcı olacaktır. Suriye'nin toparlanması ise bölgesel istikrara da katkı sunacaktır.

Yaptırımların kaldırılmasıyla Suriye diasporası Suriye'de daha fazla faaliyet gösterebilecek, KİK ülkeleri gibi ülkelerden gelecek mali ve insani kalkınma yardımları kolaylaşacak, insani yardım kuruluşlarının Suriye'de faaliyet göstermeleri kolaylaşacaktır. Gıda, ilaç ve yeniden inşaya ilişkin malzemeler gibi temel malların ithalatının kolaylaşmasıyla yoksulluk ve gıda güvensizliğinin ortadan kalkması ivme kazanacak, istikrarın ortaya çıkışı için elzem olan uluslararası yardım ve yatırımlar da mümkün kılacaktır.

İstikrarsızlığın önlenmesi ve sonlandırılması iç çatışma riskinin ve ayrılıkçı aşırılıkçı faaliyetlerin önüne geçecek; ekonomik güçlüklerin meydana getirdiği istikrarsızlığın sonlanması insani krizleri önleyecek; karaborsa, yüksek enflasyon, kaçakçılık, yolsuzluk, yoksulluk, aşırıcılık ve istikrarsızlık önlenebilecek; özel sektör yatırımları, yurt dışından gelen fon akışı ve ticaretin önündeki engeller ortadan kalkacaktır.

Hem Suriye'nin güvenliği hem de bölgesel güvenlik açılarından önemli bir husus da yerinden olmuş milyonlarca Suriyelinin evlerine geri dönebilmelerinin sağlanmasıdır. Yaptırımların kaldırılmasıyla sahadaki ekonomik ve sosyal koşulların düzelmesi Suriyelilerin geri dönüşünü kolaylaştırarak hızlandıracaktır.

38 Ali Kemal Akan ve Kemal Karadağ, "TBMM Başkanı Kurtulmuş, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Kallas'ı Kabul Etti", Anadolu Ajansı, 24 Ocak 2025.

39 "Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Kaja Kallas ile Ortak Basın Toplantısı".

40 "Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Öncü Keçeli'nin ABD'nin 13894 sayılı Başkanlık Kararnamesinin Bir Yıl Daha Uzatması Hakkındaki Soruya Cevabı", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 12 Ekim 2024, https://www.mfa.gov.tr/sc_13_disisleri-bakanligi-sozcusu-oncu-keceli-nin-abd-nin-13894-sayili-baskanlik-kararnamesini-bir-yil-daha-uzatmasi-hk-sc.tr.mfa, (Erişim tarihi: 10 Şubat 2025).

41 "U.S. Treasury Issues Additional Sanctions Relief for Syrian People".

Suriye'nin yeni liderliği konusundaki belirsizlik nedeniyle yaptırımların tamamen kaldırılmasında tereddüt edilmekte ise de Suriye'nin dinamik iş dünyası ve özel sektörü üzerindeki kısıtlamaların hafifletilmesini içeren hedefli bir strateji uygulanabilir. Bu bağlamda belirli hükümet yetkililerine

yönelik hedefli yaptırımlar gerekirse olumlu bir geçişi teşvik etmek için araç olarak kullanılabilir. Aksi düşünüldüğünde yaptırımların devamı iç çatışmaların yeniden alevlenmesi riskini artıracak, muhtemel bir güç boşluğu ve yabancı müdahaleye ortam hazırlayacaktır.

